

บทความวิชาการ (Academic Article)

อำนาจ วัฒนธรรม: รำวงมาตรฐาน

Power and Culture: *Ram Wong Mattrathan*

มนิศา วศินารมณ / Manissa Vasinarom

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Assistant Professor Dr., Department of Performing Arts (Thai Dances),

Fine and Applied Arts Faculty, Suansunandha Rajabhat University

manissa.va@ssru.ac.th

Received: July 5, 2022 Revised: August 16, 2022 Accepted: August 26, 2022 Published: August 31, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอรำวงมาตรฐาน ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมไทย ตามนโยบายการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เพื่อแสดงความเป็นชาติที่มีอารยธรรม สู่สากล แนวทางการสร้างสรรค์สู่การเผยแพร่รำวงมาตรฐาน มุ่งปรับเปลี่ยนค่านิยม อุดมการณ์ทางการเมือง ปลุกฝังแนวคิด พฤติกรรม ประเพณีไทยอย่างที่ไม่จำเป็นต้องการ การเผยแพร่แก่สาธารณชนในโอกาสต่าง ๆ รัฐบาลมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การเลือกนาฏกรรม การปรับผสมผสานระหว่างของเดิมและสากล การสร้างสรรค์และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจากการแต่งตั้งของรัฐบาลทำให้เกิดการยอมรับในสังคม ศิลปินต้นแบบผู้เผยแพร่การแสดงได้รับความนิยม ทำให้เกิดการสร้างแรงจูงใจ และกระแสนิยม การกำหนด ข้อปฏิบัติในการเผยแพร่แก่สังคมทำให้เกิดการปลุกฝังให้อยู่ในตัวบุคคล สังคม เมื่อรับชม รับฟัง ปฏิบัติตาม สารสำคัญที่ปรากฏในบทร้องจนกลายเป็นกิจวัตร และประเพณี พร้อมทั้งจะสืบทอดต่อไป อิทธิพลจากรำวงมาตรฐาน ที่ส่งผลต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคมของไทยในเวลานั้น มีผลกระทบในเวลาต่อมา คือ ความเป็นชาติไทยนิยม ความเป็นเอกราช เครื่องแต่งกายไทยสากล หรือแบบสากลนิยม การรับราชการทหาร ความขยันหมั่นเพียร นาฏศิลป์และการละเล่นของไทย ภาษาไทย คุณลักษณะสตรีไทย นอกจากนี้ เมื่อมีการเผยแพร่แก่ชาวต่างชาติ รำวงมาตรฐานยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศ และขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมเพื่อแสดง ความเป็นหนึ่งเดียวกัน

คำสำคัญ: รำวงมาตรฐาน, อำนาจทางวัฒนธรรม, วัฒนธรรมไทย, นาฏกรรม, โฆษณาชวนเชื่อ

Abstract

This article aims to present *Ram Wong Matrathan* as a tool for communicating Thai cultural power according to the Field Marshal Plaek Phibunsongkhram's policy to show a civilized nation to the world. A creative approach to disseminating *Ram Wong Matrathan* purposed to change life and political value and cultivate Thai cultural concepts, behaviours, and traditions based on the leader's desires. In terms of dissemination through the public on various occasions, the government continued to act in various activities, including the selection of the performing arts, a blend of original and contemporary creations, and inspection by the appointed specialists. These actions have made the prototype artists, who showed their performances, gain popularity and caused motivation and social trends. Determining the practices of society led to the instillation of individuality and society at large when people watched, listened, and followed the significant ideas through the lyrics to become the routine activity transmitted to the next generation. The influence of *Ram Wong Matrathan* on the individual person, the particular social group, and the society at that time also had a subsequent impact on Thai nationalism, independence, international Thai costume or international style, military service, diligence, Thai dance and play, Thai language, and characteristics of Thai women. In addition, when *Ram Wong Matrathan* is presented to foreigners, it also creates the country's image and expands the cultural influence reflecting solidarity.

Keywords: *Ram Wong Matrathan*, cultural power, Thai culture, Thai performing arts, propaganda

บทนำ

นาฏกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างมนุษย์เพื่อแสดงความรู้สึก ความคิด ความต้องการของตนเอง ผ่านการแสดงออกทางร่างกาย การแสดงสีหน้า ที่เรียกว่า ภาษาท่าทาง ภาษากาย คำพูด และน้ำเสียง การสื่อสารดังกล่าวผู้แสดงมีทั้งการแสดงเป็นตนเอง และการสวมบทบาทอื่นที่ถูกกำหนด การนำเสนอ มี 2 แนวทาง คือ การแสดงสมจริง และสมมติขึ้น เนื้อหาสาระ ประกอบด้วย ความเชื่อ ศาสนา ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร และวิถีชีวิตของตนเอง สังคมที่ตนอาศัย การแสดงที่เกิดขึ้นมีการนำไปใช้ในการแสดงตัวตน ภาพลักษณ์ของผู้แสดงเอง สังคมของตน รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ผู้อื่นรับรู้จากการแสดงนาฏกรรม

การสื่อสารด้วยนาฏกรรม ดังที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2479) กล่าวไว้ในหนังสือ ตำราฟ้อนรำ มีพัฒนาการ 5 ชั้น คือ

1. การแสดงออกทางอารมณ์ตามสัญชาตญาณของมนุษย์
2. การกำหนดความหมาย การสื่อความหมายของภาษาเพื่อการรับรู้เฉพาะกลุ่ม
3. การเลือก กำหนดวิธีการเรียงร้อยกฎเกณฑ์ให้เป็นกระบวน ประเพณี
4. การเลือก กำหนด สอดแทรกความงาม สุนทรียะโดยศิลปิน กลายเป็นกระบวน ประเพณีฟ้อนรำที่สังคมยอมรับ
5. การแสดงสมัครเล่น การแสดงวิชาชีพ โอกาสการแสดงมีทั้งในเวลาปกติ และโอกาสพิเศษของสังคม สำหรับการแสดงวิชาชีพ หมายถึงถึงทุกวิชาชีพที่ใช้การสื่อสารการแสดง

คุณสมบัติของนาฏกรรมในการสื่อสาร คือ การเลียนแบบ การลอกแบบ และการสร้างแบบ ดังที่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) กล่าวไว้ในหนังสือนาฏศิลป์ปริทรรศน์ เกี่ยวกับการศึกษานาฏศิลป์ หรือ นาฏกรรม คือ นาฏกรรมเลียนแบบมนุษย์ มนุษย์เลียนแบบนาฏกรรม ดังนั้น ผู้ที่ต้องการศึกษาและเข้าใจมนุษย์ ต้องศึกษานาฏกรรม นอกจากนี้ หลวงวิจิตรวาทการ (2506) อติตติบัณฑิต กรมศิลปากร กล่าวไว้ในหนังสือ นาฏศิลป์ เกี่ยวกับคุณสมบัติของนาฏกรรมด้านการสื่อสาร คือ การเข้าถึงจิตใจ การโน้มน้าวจิตใจ การแสดงตัวตน การสร้างภาพลักษณ์ การโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งมีการนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ระดับนานาชาติ เพื่อให้สร้างความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ก่อให้เกิดการลงทุนจากต่างชาติ

จากคุณสมบัติที่สำคัญ และประสิทธิภาพของนาฏกรรมในฐานะเครื่องมือสื่อสาร ทำให้ผู้นำการปกครองที่เข้าใจเลือกใช้นาฏกรรม ซึ่งเป็นจิตวิทยาสังคมในการปรับเปลี่ยนค่านิยม อุดมการณ์ พฤติกรรมสังคม และประเพณีให้เป็นอย่างที่คุณต้องการให้เกิดขึ้น นาฏกรรมจึงถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารกับสังคมทุกระดับมาแต่อดีต เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปกครอง ผู้นำ จึงส่งผลกระทบต่อนาฏกรรมอย่างมาก โดยมักเกิดการล้มล้างนาฏกรรมเดิม อย่างไรก็ตาม จากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการปฏิวัติวัฒนธรรมไทย ปรากฏว่า นาฏกรรมเดิมและนาฏกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในเวลานั้นยังคงได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน (มณิศา วศินารมณ, 2561)

ร่างมาตรฐาน คือ นาฏกรรมรูปแบบหนึ่งที่เป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้นำตามนโยบาย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เพื่อแสดงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมสู่สากล แนวทางการสร้างสรรค์สู่การเผยแพร่ร่างมาตรฐานเพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยม อุดมการณ์ทางการเมือง การปลูกฝังแนวคิด พฤติกรรมประเพณีไทยอย่างที่คุณต้องการ การเผยแพร่แก่สาธารณชนในโอกาสต่างๆ รัฐบาลมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การเลือกนาฏกรรม การปรับผสมผสานระหว่างของเดิมและสากล การสร้างสรรค์และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจากการแต่งตั้งของรัฐบาลทำให้เกิดการยอมรับ ศิลปินต้นแบบผู้เผยแพร่การแสดงได้รับความนิยม ทำให้เกิดการสร้างแรงจูงใจ และกระแสนิยม การกำหนดข้อปฏิบัติในการเผยแพร่แก่สังคมทำให้เกิดการปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สังคม เมื่อเกิดการรับชม รับฟัง และปฏิบัติตามสาระสำคัญที่ปรากฏในบทร้องบ้อยครั้ง จนกลายเป็นกิจวัตร และประเพณี พร้อมทั้งจะสืบทอดต่อไป อิทธิพลจากร่างมาตรฐานที่ส่งผลต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคมของไทยในเวลานั้น ซึ่งยังมีผลกระทบในเวลาต่อมา คือ ความเป็นชาติไทยนิยม ความเป็นเอกราช เครื่องแต่งกายไทยสากล หรือ แบบสากลนิยม การรับราชการทหาร ความขยันหมั่นเพียร นาฏศิลป์และการละเล่นของไทย ภาษาไทย คุณลักษณะสตรีไทย และเพลงไทยสากลที่เกิดขึ้นในยุคนั้น นอกจากนี้ เมื่อมีการเผยแพร่แก่ชาวต่างชาติก็เป็นการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศ และขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากการร่วมแสดงเพื่อแสดงความเป็นหนึ่งเดียวกัน

เครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมของไทย: นาฏกรรม

เครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรม (Soft Power) หมายถึง อำนาจในการชักจูงหรือโน้มน้าวให้ประเทศอื่นปฏิบัติตามที่ตนประสงค์ โดยการสร้างเสน่ห์ ภาพลักษณ์ ความชื่นชม ความสมัครใจ และพร้อมร่วมมือกัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2559) ประกอบด้วย วัฒนธรรม (Culture) ค่านิยม (Values) และนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy) (ชานัญ จันทรเรือง, 2564) สำหรับเครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมของไทย (Thai Soft Power)

ประกอบด้วย อาหาร (Food) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) การออกแบบแฟชั่นไทย (Fashion) ศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย (Fighting) และเทศกาลประเพณีไทย (Festival) (นิตราษฎร์ บุญโย, 2565) ดังนั้น นาฏกรรมจึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมของไทย

นาฏกรรมในฐานะเครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นมาแต่อดีต เท่าที่ปรากฏหลักฐานคือการสื่อสารทางความเชื่อ ศาสนา ประเพณี เมื่อสังคมขยายตัว และมีความซับซ้อนมากขึ้น เกิดการแบ่งหน้าที่ชนชั้นในสังคม กำหนดกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติของสังคม โดยมีนาฏกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชน และสังคมต่างชาติ ทำให้นาฏกรรมได้รับการพัฒนาเพื่อการนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ ของสังคม สำหรับสังคมไทย นาฏกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุด คือ นาฏกรรมเพื่อการสื่อสารทางความเชื่อ ศาสนา ประเพณี เช่น การรำในพิธีกรรม การรำแม่ศรี การรำไหว้ครู การรำแก้บน การฟ้อนผี การรำทรงเจ้า เป็นต้น ต่อมาเมื่อสังคมขยายตัว การปกครองมีการพัฒนามากขึ้น และปรากฏการแบ่งยุคสมัย การเมืองปกครอง ผู้นำ ปรากฏว่า นาฏกรรมได้รับเลือกเป็นเครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมตลอดมาจนปัจจุบัน จะเห็นได้จาก สมัยสุโขทัย ปกครองแบบพ่อปกครองลูก นาฏกรรมเพื่อความเชื่อ ศาสนา ประเพณีของตนเอง นาฏกรรมที่ได้รับการบันทึกในศิลาจารึก คือ ระเบียบ รำ เต้น มีนัยสำคัญต่อการศึกษาต้นกำเนิด ที่มาของชนชาติ สมัยอยุธยาปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทวา ประกอบด้วยเทวราชา และธรรมราชา นาฏกรรมตามความเชื่อ ศาสนา ประเพณีของตนเองยังคงปรากฏอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ ปรากฏนาฏกรรมเฉพาะชนชั้น นาฏกรรมตามพระราชพิธีมากขึ้น โดยมีการกำหนดให้ชนชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนำนาฏกรรมเข้ามาร่วมจัดแสดงในพระราชพิธีสำคัญด้วยเสมอ ดังที่ปรากฏในกฎหมายเตียรบาล กฎหมายตราสามดวง เช่น ไต่ลวด ลอดบัว จั้ว มอญรำ ญวนรำโคม ทวายรำ ชกนาคตีกดำบรรพ์ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2521) สมัยธนบุรี การปกครอง และนาฏกรรมไม่ต่างจากเดิมมาก โดยมีการนำนาฏกรรมจากหัวเมืองนครศรีธรรมราชมาฟื้นฟูละครหลวงประจำรัชกาล นอกจากนี้ มีการแสดงจากชนชาติต่างๆ ในการสมโภชพระศาสนา เช่น ขวำรำหน้า จั้วญวน จั้วจีน ละครเขมร หุ่นมอญ เป็นต้น (กรมหลวงนรินทรเทวี และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2526) สมัยรัตนโกสินทร์ การนำนาฏกรรมมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารอำนาจทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเป็นระยะตามผู้นำการปกครอง นโยบายการปกครอง บริบทของสังคมไทย และสังคมโลก ดังนี้

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงรวบรวม ชำระฟื้นฟูศิลปกรรมทั้งปวง เพื่อให้เสมือนสมัยกรุงศรีอยุธยารุ่งเรือง (อนิต อยู่โพธิ์, 2531) นาฏกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมแสดงให้เห็นความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพัฒนาศิลปกรรมทั้งปวง โดยเฉพาะนาฏกรรมเพื่อให้แบบแผนของแผ่นดิน ซึ่งส่งผลในเวลาต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้ยกเลิกละครผู้หญิงของหลวง มีผลให้ละครผู้หญิงแพร่หลายในหมู่เจ้านาย ขุนนาง และคณะละครที่รับอุปถัมภ์ เพราะแนวการแสดงเป็นที่ยอมรับควรแก่การอนุรักษ์ แม้จะมีได้มีการจัดแสดงอย่างเปิดเผยด้วยเกรงพระบารมี แต่ก็ยังเป็นแนวทางการปรับมาตรฐานการแสดงอย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์การเจ้านวงศ์ขอละครผู้หญิงกลับเวียงจันทน์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงอนุญาต ด้วยนาฏกรรมเป็นเครื่องมือแสดงเครื่องอุปโภคเฉพาะชนชั้น และอำนาจทางวัฒนธรรมเจ้านวงศ์น้อยใจ จึงเกิดกรณีกบฏเจ้านวงศ์ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2504)

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มปรับเปลี่ยนเป็นแนวศิลปกรรมตะวันตกมากขึ้น ทรงใช้นาฏกรรมเป็นเครื่องมือทางการทูต การแสดงอิทธิพลทางวัฒนธรรม เพื่อความทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ ดังที่ปรากฏประกาศอนุญาตให้มีละครผู้หญิงได้ทั่วไป (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2497) ซึ่งทรงมีพระบรมราชธิบายว่าการมีละครนอกจากจะเป็นเครื่องบันเทิงแล้ว ละครยังเป็นเกียรติยศแก่แผ่นดิน ดังนั้นหากในแผ่นดินของพระองค์มีละครมากขึ้นเท่าใดก็ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงความเจริญได้มากขึ้นตามลำดับ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะโดยโปรดฯ ให้มีการจัดแสดงต้อนรับ เช่น คอนเสิร์ตเรื่อง ละครดึกดำบรรพ์ โขน เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างการรับรู้แก่ชาวต่างชาติ สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้นาฏกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสารการสร้างชาตินิยม การให้ความรู้ การอบรมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยใช้นาฏกรรม (ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม มติชนสุดสัปดาห์, 2565) การจัดแสดงเพื่อเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ความกล้าแสดงความคิดเห็นของตน การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การเรียนรู้จากการชมการแสดง จากความคิด การกระทำของตัวละครในสถานการณ์ต่างๆ ที่กำหนดขึ้นตามบทละคร รวมถึงสาระสำคัญที่ปรากฏในบทละคร การเปิดโอกาสให้ข้าราชการบริพารกำกับการแสดง และทรงร่วมแสดงโดยไม่ถือพระอิสริยยศ เพื่อเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้นาฏกรรมในการต้อนรับพระราชอาคันตุกะการเสด็จพระราชดำเนินทั้งในและต่างประเทศ และการบันทึกภาพยนตร์ส่วนพระองค์ (มณีนุช วัฒนารมณ, 2557) ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งการอนุรักษ์ การเผยแพร่ การแสดงตัวตน และภาพลักษณ์ของประเทศในเวลาต่อมา

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา นาฏกรรมยังคงเป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้นำที่สำคัญต่อการแสดงอิทธิพลทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ออกนโยบายเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไทยจากไทยเดิมสู่ไทยสากล (ชาญ อังศุโชติ, 2540) โดยนาฏกรรมไทยที่รับการคัดเลือกมาพัฒนาจนกลายเป็นเครื่องมือเผยแพร่นโยบายการปกครองที่เกิดประสิทธิผลในเวลาต่อมา คือ รำโทน (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2549)

ภาพที่ 1 โขนพระราชทาน ตอน พิเภกสวามิภักดิ์

หมายเหตุ. จาก โขนพิเภกสวามิภักดิ์ รอดตายเพราะคำแม่, โดย ไทยรัฐฉบับพิมพ์, 2561, ไทยรัฐออนไลน์ (<https://www.thairath.co.th/news/local/1416576>).

ภาพที่ 2 นายมันปิ่นยาว หนึ่งในตัวละคร เรื่อง พระร่วง บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หมายเหตุ. จาก ร.๖ ทรงวินิจฉัย “ท้าวแสนปม” เรื่องปกาภิหารีย์เหลือเชื้อ ช้อนความจริงที่เป็นไปได้ไว้!!!, โดย โรม บุณนาค, 2559, ผู้จัดการออนไลน์ (<https://m.mgonline.com/online/section/detail/9590000012001>).

ภาพที่ 3 เลือดสุพรรณ ละครเพลงเรื่องแรกของหลวงวิจิตรวาทการ

หมายเหตุ. จาก เลือดสุพรรณ: ปลุกใจผู้หญิงไทยให้รักชาติและลูกรบ โดย อ่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2563, ศิลปวัฒนธรรม (https://www.silpa-mag.com/history/article_7167).

เครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน: รำโทน

ภาพที่ 4 รำโทน การแสดงพื้นบ้านของไทยที่เป็นกระแสนิยมในช่วงสงครามโลก ครั้งที่ 2

หมายเหตุ. จาก ใบความรู้เรื่อง รำโทน โดย AJAN THUS, ม.ป.ป., (<https://mobile.sites.google.com/site/ajanthus/ra-thon>).

รำโทน เป็นการแสดงพื้นบ้านของไทยที่ปรากฏอยู่อย่างแพร่หลาย รูปแบบของการแสดงเป็นการรวมตัวของชาวบ้านชายหญิงมาพ้องรำร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ อาทิ งานรื่นเริง การเกี่ยวพาราสี และการผ่อนคลายความเครียด เป็นต้น การแสดงในลักษณะเช่นนี้มักเรียกว่า นาฏกรรมสังคม (Social Dance) การแสดงเป็นการรำคู่กันระหว่างชายหญิงเป็นคู่ ๆ โดยการเดินเวียนรอบวงที่วางคว่ำไว้ หรือ อาจใช้การรำเป็นวงประกอบการตีโทนเป็นหลักในการบรรเลงประกอบการแสดง การแสดงไม่กำหนดแบบแผนตายตัว ทำให้การแสดงรำวงมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เนื้อหาของการแสดงสามารถเล่าวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของตนเองได้อย่างชัดเจน ซึ่งกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแก่สังคมวิธีหนึ่ง

การแสดงรำโทนได้รับความนิยมในการจัดแสดงเรื่อยมา แม้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีข้อห้ามต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อสภาพบ้านเมือง การดำรงชีวิต และนาฏกรรม เช่น ห้ามจุดไฟ ห้ามชุมนุมและอื่น ๆ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี, 2559) เนื่องจาก ข้อจำกัดในการแสดงไม่มาก ใช้ระยะเวลา และทุนทรัพย์ในการเตรียมการต่ำ นักแสดงสามารถแสดงเป็นตนเองได้ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนของตนได้เป็นอย่างดี

เครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรม จากพื้นบ้านสู่รัฐ: รำวง

ภาพที่ 5 นโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ราชการรำวงทุกวันพุธ

หมายเหตุ. จาก งามแสงเดือน จากยุค จอมพล ป. สู่สมัย พลเอกประยุทธ์ โดย อัมภา อาทรไพฑ, 2565, มติชนสุดสัปดาห์ (https://www.matichonweekly.com/column/article_507473).

การที่รำไท่นเป็นที่รู้จักแพร่หลาย จัดแสดงทั่วไป จึงเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เลือกรำไทน์มาพัฒนาเป็นรำวง สู่ร่างมาตรฐานในเวลาต่อมา กระบวนการดำเนินงานเริ่มจากการออกตรวจราชการของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในจังหวัดต่าง ๆ ทุกแห่งมีการแสดงรำไทน์อยู่ด้วยเสมอ ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญในการเลือกนาฏกรรมขึ้นมาพัฒนาจากการแสดงพื้นบ้านพื้นเมืองสู่การแสดงของรัฐ จากการให้กรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์) นำดนตรีสากลบรรเลงเพลงปลุกใจ และปลอมขวัญประชาชนในยามสงคราม นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางการสอดแทรกนโยบายของรัฐอย่างแนบเนียน โดยการนำรำไทน์ของชาวบ้าน มาผสมกับการเล่นแซกโซโฟน เช่น ช่อมลิว ตามองตา เธอรำช่างน่าดู ยวนยาเหล ยวน ยวน ยวน เชิญชวน หล่อจิ่งนะดารา ดอกฟ้าร่วง ไกลเข้าไปอีกนิด และลา เป็นต้น จากนั้นจึงเรียกชื่อการแสดงชุดใหม่นี้ว่า “รำวง” ต่อมาจึงมีการประพันธ์บทร้องขึ้นใหม่ จำนวน 10 เพลง คือ งามแสงเดือน ชาวไทย บูชานักรบ รำมาชิมารำ คีนเดือนหยาย ดอกไม้ของชาติ หญิงไทยใจงาม ดวงจันทร์วันเพ็ญ ดวงจันทร์ขวัญฟ้า และยอดชายใจหาญ นอกจากนี้กำหนดให้กรมศิลปากรจัดทำรำ क्रमนตรี ตราโมท ครูเอื้อ สุนทรสนาน บรรจุเพลงและกำหนดให้ข้อปฏิบัติของการแสดงให้เป็นมาตรฐาน กลายเป็นร่างมาตรฐาน (จิรวาส ปันยารชุน, 2535)

เครื่องมือสื่อสารอำนาจวัฒนธรรมไทย: ร่างมาตรฐาน

ภาพที่ 6 รำไทน์ รำวง สู่ร่างมาตรฐาน หรือ สีสาคแบบไทย

หมายเหตุ. จาก “รำวง” อาวุธของจอมพล ป. ที่ใช้รับมือญี่ปุ่น สู่ภาคปฏิบัติ หยุดราชการครึ่งวันมารำวง?
โดย ปรามินทร์ เครือทอง, 2563, ศิลปวัฒนธรรม (https://www.silpa-mag.com/culture/article_31303).

ภาพที่ 7 ลีลาศ 10 จังหวะตามมาตรฐานสากล

หมายเหตุ. จาก ลีลาศ 10 จังหวะตามมาตรฐานสากล โดย เต็มร่ำ ลีลาศ Social Dance, 2558, facebook (<https://th-th.facebook.com/614293788586655/photos/1150685514947477>).

ภาพที่ 8 รำวงมาตรฐาน ในสื่อเผยแพร่ของกรมศิลปากร

หมายเหตุ. จาก การนำเสนอบทความ ชุดรำวงมาตรฐาน โดย กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมศิลปากร, 2559, facebook (https://m.facebook.com/prfinearts/photos/a.1122295887837854/1122304434503666/?type=3&_rdr).

เมื่อรำวงเป็นที่แพร่หลายจากนโยบายรัฐนิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ส่งเสริมให้รำวงสามารถจัดแสดงได้ทั่วไป เช่น งานรื่นเริง การแสดงก่อนลีลาศ การต้อนรับแขก และการแสดงเฉพาะกิจ นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดนโยบายให้มีการรำวงของข้าราชการทุกวันพุธ ต่อมามีการบรรจุให้อยู่ในหลักสูตรการศึกษา และการจัดแสดงการประกวดศิลปหัตถกรรม ทำให้นโยบายการปกครองเผยแพร่อย่างรวดเร็วและสืบทอดมาจนปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างรำวง และลีลาศ การแสดงทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นกิจกรรมของสังคม แพร่หลายในวงกว้างสามารถเข้าถึงประชาชนในสังคมของตนได้ดี รูปแบบการแสดงไม่เคร่งครัดธรรมเนียมปฏิบัติมากนัก

แสดงเป็นคู่ระหว่างชาย-หญิง โดยแต่ละคู่แสดงร่วมกันในพื้นที่ของการแสดงที่กำหนด เช่น ลานในหมู่บ้าน แหล่งชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์รวมของสมาชิกในสังคม

การพัฒนาาร่างสู่ความเป็นสากล สร้างสรรค์การแสดงด้วยการปรับวิธีการแสดง โดยยังคงยึดขนบธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมของไทย ทำให้เกิดการยอมรับนำไปสู่การปฏิบัติในลำดับต่อไป เช่น ชาย-หญิงแสดงเป็นคู่ แต่ร่างกายไม่มีส่วนใดสัมผัสกัน การไหว้ก่อนเริ่มการแสดงเพื่อเป็นการทักทาย เชื้อเชิญ และแสดงความเคารพระหว่างกัน แทนการจับมือ การกอด การจูบตามธรรมเนียมปฏิบัติของวัฒนธรรมตะวันตก การเดินเวียนซ้าย (เมื่อมองจากผู้ชม) จากหลักของการยึดผู้แสดง เป็นผู้แสดงเอง (เป็นการเวียนทางขวา) ซึ่งเป็นการเดินเวียนตามทักษิณาวัตร เป็นต้น

ภาพที่ 9 การสร้างสรรค์และการเผยแพร่ร่างมาตรฐาน ฉบับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

หมายเหตุ. จาก แผนภูมิการสร้างสรรค และการเผยแพร่ร่างมาตรฐาน ฉบับจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดย มณิศา วตินารมณ, 2565, [เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์] จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒนาการจากร่างสู่ร่างมาตรฐาน กำกับควบคุมการดำเนินการโดยสำนักนายกรัฐมนตรี ด้านบทร้อง มีการประพันธ์ขึ้นใหม่โดยนำข้อมูลมาจากนโยบายรัฐนิยม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ดูแลโดยกรมศิลปากร และกรมโฆษณาการ ด้านการประพันธ์ทำนองเพลง ดูแลโดยกรมศิลปากร และกรมโฆษณาการ ออกแบบทำ ผึกซ้อม คัดเลือกศิลปิน อยู่ในความกำกับดูแลของกรมศิลปากร การเผยแพร่อยู่ในความรับผิดชอบของ กรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือ กรมประชาสัมพันธ์)

ร่างมาตรฐานของกรมศิลปากรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นสามารถแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 6 ประเด็น คือ ความหมาย รูปแบบ เนื้อหา สำคัญ บทร้อง และการเปลี่ยนแปลง จำนวน 10 เพลง คือ จามแสงเดือน ชาวไทย รำมาฆิมารำ คีนเดือนหงาย ดวงจันทร์วันเพ็ญ ดอกไม้ของชาติ หึงไทยใจงาม ดวงจันทร์ขวัญฟ้า ยอดชายใจหาญ และบุษานักรบ (กรมศิลปากร, 2505) ดังนี้

ด้านความหมาย ร่างมาตรฐาน คือ เครื่องมือสื่อสารของผู้นำที่มีอำนาจทางวัฒนธรรม ซึ่งบรรยาย คุณลักษณะของผู้นำ สถานการณ์บ้านเมือง และนโยบายการปกครอง เพื่อแสดงให้นานาประเทศเห็นว่า ประเทศไทยเป็นเอกราช มีวัฒนธรรมประจำชาติ และความทันสมัยเช่นเดียวกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ

ด้านรูปแบบ ใช้การรำเป็นคู่และการรวมกลุ่มของรำโทน ลักษณะของการยืน ผู้หญิงยืนหน้าผู้ชาย การวนเป็นการเดินวนขวา (เมื่อมองจากผู้ชม) จากนั้นจึงพัฒนาโดยการผสมผสานระหว่างนาฏกรรมราชสำนัก และลีลาศ กลายเป็นร่างมาตรฐาน ลักษณะของการยืน ผู้หญิงยืนหน้าผู้ชาย การวนเป็นการเดินวนซ้าย (เมื่อมองจากผู้ชม) การเข้าคู่มี 5 ลักษณะ คือ การเดินซ้อนคู่กัน การเดินเวียนกันกับคู่ของตนเอง การเดินสลับคู่ ชาย-ขวา การเดินคู่โดยผู้หญิงเดินถอยหลัง ผู้ชายเดินขึ้นหน้า การเดินคู่ในลักษณะหันข้างซ้ายขวาโดยการหันตัวและหน้ารับกันระหว่างหญิง-ชาย เพื่อเป็นการยกสถานะภาพของรำโทนซึ่งเป็นนาฏกรรมพื้นบ้านสู่ร่างมาตรฐาน โดยเป็นนาฏกรรมของรัฐและสร้างความเป็นสากลนิยมในหมู่นานาอารยประเทศ

ด้านเนื้อหา ร่างมาตรฐาน จำนวน 10 ชุดการแสดง แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนตามการประพันธ์ บทร้อง คือ 4 ชุดการแสดง โดยกรมศิลปากร และ 6 ชุดการแสดง โดยกรมโฆษณาการ พบว่า เนื้อหานาฏกรรมของกรมศิลปากรกล่าวถึง สถานการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในยามสงคราม ข้อควรปฏิบัติตนในการสร้างชาติ เช่น ความสามัคคี ความขยันทำงาน การผูกมิตร และการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ ได้แก่ เพลงจามแสงเดือน เพลงชาวไทย เพลงรำมาฆิมารำ เพลงคีนเดือนหงาย ส่วนของกรมโฆษณาการมีความคล้ายคลึงกับกรมศิลปากร โดยเพิ่มเติมเนื้อหาซึ่งเน้นคุณลักษณะของสตรีไทย การปฏิบัติตนที่มีกิริยามารยาทมีนวล เป็นกำลังสำคัญเคียงคู่ผู้ชายในการสร้างชาติ ได้แก่ เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ เพลงดอกไม้ของชาติ เพลงหึงไทยใจงาม เพลงดวงจันทร์ขวัญฟ้า การใช้นาฏกรรมเป็นเครื่องมือแสดงวัฒนธรรมของชาติ การเทิดทูนเอกราชอธิปไตย การยกย่องผู้ชาย และทหาร ได้แก่ เพลงดวงจันทร์ขวัญฟ้า เพลงยอดชายใจหาญ เพลงบุษานักรบ ซึ่งขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำประเทศที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งจอมพล อันเป็นตำแหน่งสูงสุดทางการทหาร บทประพันธ์ดังกล่าวเป็นไปตามประสบการณ์ของผู้ประพันธ์บท

ด้านสาระสำคัญของร่างมาตรฐาน จากการศึกษาบทร้อง กล่าวถึงนโยบายรัฐนิยมของผู้นำในเวลานั้น คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะนโยบายเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบการแสดง โดยเฉพาะบทร้อง พบว่า มีความสัมพันธ์กับแนวคิด แนวปฏิบัติตามนโยบาย จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ การสร้างวัฒนธรรมไทยให้เป็นสากล (รัฐนิยม, 2485) เช่น การแต่งกาย คำพูด การทักทาย การปฏิบัติตนของสตรีไทย

คุณลักษณะของชาวไทย การละเล่นดนตรีนาฏศิลป์ไทย การรับราชการทหาร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงเวลาของสงครามโลก การปฏิวัติการปกครอง และวัฒนธรรมทั่วโลก ทั้งนี้มีการถ่ายทำภาพนิ่งเพื่อเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ และตัวอย่างของการแต่งกายตามนโยบายรัฐนิยมของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ซึ่งสื่อที่ใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีอำนาจภาพในการโน้มน้าวจิตใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ดนตรี และนาฏกรรม สำคัญในร่างมาตรฐานจึงถูกสอดแทรกนโยบายการปกครองของผู้นำในเวลานั้นเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างที่ตนต้องการให้เกิดขึ้น

ภาพที่ 10 การแต่งกายร่างมาตรฐานยุคแรกของกรมศิลปากร

หมายเหตุ. จาก ร่าง (น. 13-14), โดย กรมศิลปากร, 2505, กรมศิลปากร.

ด้านบทบาท ร่างมาตรฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้น นอกเหนือจากหน้าที่ที่สำคัญของการเป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้นำการปกครองในเวลานั้น ยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแสดงตัวตน การสร้างภาพลักษณ์ของประเทศที่มีอารยธรรมแนวความเข้าใจของชาติตะวันตก และประเทศมหาอำนาจ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องบันทึกให้ความรู้ และข้อมูลผ่านการแสดงทั้งในเวลานั้น รวมทั้งการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันแก่แขกผู้มาเยือนในทุกกระดับ เพราะสามารถจัดแสดงได้สะดวก เนื่องจากไม่เคร่งครัดในระเบียบปฏิบัติ จำนวนท่าในแต่ละเพลงมีเพียง 1-2 ท่า การใช้เท้า การเคลื่อนไหวที่แม้มีการกำหนดแต่ไม่ได้เคร่งครัด ทำให้ร่างมาตรฐานสามารถเผยแพร่ได้สะดวก

ด้านการเปลี่ยนแปลง การพัฒนารำโขนสู่ร่างมาตรฐาน แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลง 2 ระยะ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้แม้ว่าจะอยู่ในช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรม และส่งผลต่อนาฏกรรม ปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการนำของเดิมมาปรุงขึ้นใหม่ และบรรจุภัณฑ์ใหม่ที่ประทับตราคุณภาพของกรมศิลปากรในยุคไทยใหม่ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ค่านิยม อุดมการณ์ของคนไทยสู่ความศิวิไลซ์ตามนโยบายของรัฐ

ร่างมาตรฐาน เป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้นำที่เลือกมาพัฒนาจนมีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวจิตใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสังคม ซึ่งปรากฏในบทร้องแต่ละเพลง ดังนี้

ตารางที่ 1 เพลงร่ำวงมาตรฐาน ค่านิยม อุดมการณ์ที่ปรากฏในบทร้อง

เพลง	บทร้อง	ค่านิยม อุดมการณ์ที่ปรากฏในบทร้อง
1. เพลงงามแสงเดือน	งามแสงเดือนมาเยือนส่องหล้า งามใบหน้าเมื่ออยู่วงรำ (ข้า) เราเล่นกันเพื่อสนุก เปลื้องทุกข์ข้ายระกำ ขอให้เล่นพอรำ เพื่อสามัคคีเอย	ความสามัคคี และการเชิญชวนให้ มาพอรำ เพื่อคลายความทุกข์ และสร้าง ความสามัคคี เนื่องจากสภาพบ้านเมือง อยู่ในระหว่างสงคราม และในเวลานั้น รัฐบาลมีการส่งเสริมความรักของ ครอบครัวตามนโยบายรัฐนิยม
2. เพลงชาวไทย	ชาวไทยเจ้าเอ๋ย ขออย่าละเลยในการทำหน้าที่ การที่เราได้เล่นสนุก เปลื้องทุกข์สบายอย่างนี้ เพราะชาติเราได้เสรี มีเอกราชสมบูรณ์ เราจึงควรช่วยชาติ ให้แก่ทางเจ็ดจรัญ เพื่อความสุขเพิ่มพูน ของชาวไทยเราเอย	การรณรงค์ให้ชาวไทยขยันหมั่นเพียร ในการทำงาน การประกอบอาชีพตามนโยบาย รัฐนิยม ความบันเทิง การคลายความทุกข์ ของประชาชนสามารถกระทำได้อย่าง อิสระเสรี เนื่องจากรัฐบาลเชิญชวน ให้เชิดชูชาติ สร้างชาติให้เป็นที่ยอมรับ เกิดความภาคภูมิใจ และนำมาสู่ความสุข
3. เพลงรำมาชิมารำ	รำมาชิมารำ เรียงระบำกันให้สนุก ยามงานเราทำงานจริงๆ ไม่ละไมทิ้งจะเกิดเข็ดขุยก ถึงยามว่างเรจึงรำเล่น ตามเชิงเช่นเพื่อให้สร้างทุกข์ ตามเยี่ยงอย่างตามยุค เล่นสนุกอย่างวัฒนธรรม เล่นอะไรให้มีระเบียบ ให้งามให้เรียบร้อยจะคมขำ มาชิมมาเจ้าเอ๋ย มาพอรำ มาเล่นระบำของไทยเราเอย	การทำงาน การพอรำตามที่ผู้นำ กำหนดนโยบาย เพื่อแสดงให้เห็น วัฒนธรรมประจำชาติตามนโยบาย รัฐนิยม
4. เพลงคืนเดือนหงาย	ยามกลางคืนเดือนหงาย เย็นพระพายโบกพลิ้วปลิวมา เย็นอะไรก็ไม่เย็นจิต ทำเย็นผูกมิตรไม่เบื่อระอา เย็นร่มธงไทยปกไปทั่วหล้า เย็นยิ่งน้ำฟ้ามาประพรมเอย	การผูกมิตร และการอยู่ใต้ร่มธงไทย ไม่ว่าดินแดนใดก็บังเกิดความสุข ตามนโยบายรัฐนิยม
5. เพลงดวงจันทร์ วันเพ็ญ	ดวงจันทร์วันเพ็ญ ลอยเด่นอยู่ในนภา ทรงกลดสดสี รัตมีทอแสงงามตา แสงจันทร์อร่าม ฉายงามส่องฟ้า ไม่งามเท่าหน้า นวลน่องของไย งามเอยแสนงาม งามจริงยอดหญิงชาติไทย งามวงพักตร์ยิ่งดวงจันทร์ จรัสกิริยานั้นนวลละไม วากังวาน อ่อนหวานจับใจ รูปทรงสมส่วนยั่วชวนทัก สมเป็นดอกไม้ขวัญใจชาติเอย	คุณลักษณะหญิงไทย ใบหน้างดงาม กริยามารยาทความประพฤติเรียบร้อย ร่างกายสมส่วน เปรียบกับดอกไม้ประจำชาติ รัฐบาลส่งเสริมให้ผู้หญิงปฏิบัติ ตามนโยบายรัฐนิยม เพื่อเป็นการสร้าง ภาพลักษณ์ของชาติ

ตารางที่ 1 เพลงร่ำวงมาตรฐาน ค่านิยม อุดมการณ์ที่ปรากฏในบทร้อง (ต่อ)

เพลง	บทร้อง	ค่านิยม อุดมการณ์ที่ปรากฏในบทร้อง
6. เพลงขวัญใจ ดอกไม้ของชาติ	(สร้อย) ขวัญใจดอกไม้ของชาติ งามวิลาสนวยนาดร้ายรำ (ซ้ำ) เอวองค์อ่อนงาม ตามแบบนาฏศิลป์ ข้าชาติไทยเนาถิ่น เจริญวัฒนธรรม (สร้อย) งามทุกสิ่งสามารถ สร้างชาติช่วยชาย ดำเนินตามนโยบาย สู้ทนเหนียวยากตรากตรำ (สร้อย)	การเปรียบผู้หญิงกับดอกไม้ ซึ่งมีความงดงาม รูปร่างหน้าตาตามแบบผู้ฝึกนาฏกรรมซึ่งมีทรวดทรงสมส่วน เพื่อเป็นเครื่องมือแสดงวัฒนธรรมอันเป็นชาติที่มีอารยะ นอกจากนี้ ผู้หญิงยังสามารถช่วยผู้ชาย ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล อดทนต่อการทำงาน การประกอบอาชีพ
7. เพลงหญิงไทยใจงาม	เดือนพราว ดาวแวววาวระยับ แสงดาวประดับ ส่งให้เดือนงามเด่น ดวงหน้า โสภาเพียงเดือนเพ็ญ คุณความดีที่เห็น เสริมให้เด่นเลื่องนาม ขวัญใจ หญิงไทยสงครีชาติ รูปงามพิลาส ใจกล้าหาญเรื่องนาม เกียรติยศ ก้องปรากฏทั่วคาม หญิงไทยใจงาม ยิ่งเดือนดาวพราวแพรว	การเปรียบสตรีคือดวงจันทร์ และบุรุษคือดวงดาว คุณลักษณะของสตรีไทย การส่งเสริมสิทธิสตรี และการที่สตรีให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามนโยบายรัฐนิยม เพื่อการสร้างชาติ และนำพาประเทศสู่ความศิวิไลซ์
8. เพลงดวงจันทร์ ขวัญฟ้า	ดวงจันทร์ขวัญฟ้า ขึ้นชีวขวัญฟ้า จันทร์ประจำราตรี แต่ขวัญฟ้าประจำใจ ที่เทิดทูนคือชาติ เกราะขอธิปไตย ถนนมนแนสนิทน คือขวัญใจพี่เอย	การส่งเสริมความรักของครอบครัว สามัคคี-ภรรยา การเทิดทูนชาติ ความรักชาติ เกราะ และอธิปไตยของบ้านเมือง
9. เพลงยอดชายใจหาญ	โอ้ออดชายใจหาญ ขอสมานไมตรี น้องขอร่วมชีวี ก่อปรกรณ์กิจชาติ แม้สุดยากลำเค็ญ ไม่ขอเว้นเดินตาม น้องจักสู้พยายามทำเต็มความสามารถ	การส่งเสริมความรักของครอบครัว ความร่วมมือการสร้างชาติของสตรี และความรักชาติ รวมทั้งการยกย่องผู้นำซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวที่เป็นผู้มีจิตใจกล้าหาญ รักชาติ ยอมเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง

ตารางที่ 1 เพลงร่ำวงมาตรฐาน ค่านิยม อุดมการณ์ที่ปรากฏในบทร้อง (ต่อ)

เพลง	บทร้อง	ค่านิยม อุดมการณ์ที่ปรากฏในบทร้อง
10. เพลงบูชาจักร	น้องรักรักบูชาพี่ ที่มั่นคงที่มั่นคงกล้าหาญ เป็นนักรู้เชี่ยวชาญ สมศักดิ์ชาติจักร น้องรักรักบูชาพี่ ที่มานะที่มานะอดทน หนักแน่นหนักที่ผจญ เกียรติที่ขจรจบ น้องรักรักบูชาพี่ ที่ขยันที่ขยันกิจการ บากบั่นสร้างหลักฐาน ทำทุกด้าน ทำทุกด้าน ครั้นครบ น้องรักรักบูชาพี่ ที่รักชาติที่รักชาติยิ่งชีวิต เลือดเนื้อที่พลีอุทิศ ชาติยังอยู่ ชาติยังอยู่ คู่พิภพ หนักแน่นหนักที่ผจญ เกียรติที่ขจรจบ น้องรักรักบูชาพี่ ที่ขยันที่ขยันกิจการ บากบั่นสร้างหลักฐาน ทำทุกด้าน ทำทุกด้าน ครั้นครบ น้องรักรักบูชาพี่ ที่รักชาติที่รักชาติยิ่งชีวิต เลือดเนื้อที่พลีอุทิศ ชาติยังอยู่ ชาติยังอยู่ คู่พิภพ	การยกย่องบุรุษ สามเณร ในความกล้าหาญ มุมนานะ อดทน ขยัน เป็นนักรู้ นักรบ การประกอบอาชีพ กิจวัตรประจำวัน และความรักชาติ รวมทั้งการยกย่อง ผู้นำซึ่งเป็นผู้นำครอบครัว และ ทหารผู้ปกป้องประเทศ

หมายเหตุ. จาก วิทยานิพนธ์ เรื่อง นาฏกรรมไทยกับนโยบายการปกครอง พ.ศ.2468-2516 (น. 334-343),
โดย มณีนี วชิราภรณ์, 2561, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทย นอกจากนี้ยังแพร่หลายสู่ประเทศต่างๆ ในการจัดแสดง ซึ่งเป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรี และความร่วมมือจากการร่วมแสดงของผู้ชมในแต่ละครั้ง พัฒนาการของร่ำวงมาตรฐานยังคงมีต่อมาแม้ว่าจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ แบบแผน และความเคร่งครัด ในการปฏิบัติในช่วงเวลานั้น เช่น การแต่งกายแบบสากลนิยม คือ ผู้ชายสวมสูท กางเกง รองเท้า ผู้หญิงสวมเสื้อ ผ้านุ่งยาวกรอมเท้า ชุดเดรส รองเท้า การเดินเวียนซ้าย และการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง ไม่มีส่วนใดของร่างกายสัมผัสกัน เป็นต้น เนื่องจาก นโยบายการเผยแพร่การแสดงที่ส่งผลต่อแนวคิด และ วัตถุประสงค์ในการนำเสนอการแสดง ประกอบกับ ความคุ้นเคย ทักษะปฏิบัติของศิลปิน ความสามารถของ ผู้แสดงแต่ละบุคคล ความเคร่งครัดต่อข้อกำหนดการแสดงเมื่อจัดการประกวด และการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการแสดง อย่างไรก็ดีตาม จากการบรรจุในหลักสูตรการศึกษา การประกวด ศิลปหัตถกรรม และการจัดแสดงอย่างแพร่หลาย ทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของร่ำวงมาตรฐานส่งผลต่อ การปลูกฝังแนวคิด พฤติกรรม ค่านิยม อุดมการณ์ ประเพณี ทั้งต่อตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และสังคมไทย ให้คงอยู่ และขยายพื้นที่อำนาจทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสัมพันธ์ไมตรี และแสดงความเป็นหนึ่งเดียวกัน

สรุปและอภิปราย

ร่างมาตรฐานเป็นนาฏกรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นตามนโยบายของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี สำหรับใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้นำ เพื่อแสดงตัวตน และภาพลักษณ์ของประเทศไทย ในเวลานั้น การสร้างสรรค์ร่างมาตรฐานเป็นการพัฒนาขึ้นจากนาฏกรรมพื้นบ้านของไทยที่เรียกว่า “รำโทน” ซึ่งมีการจัดแสดงอย่างแพร่หลาย ต่อมาการนำเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงร่วมกับเพลงรำโทน เมื่อครั้งตรวจราชการแผ่นดิน ณ จังหวัดลพบุรี เพลงดังกล่าวไพเราะและดำเนินตามนโยบายในเวลานั้น จึงได้รับคัดเลือกมาพัฒนาสู่ร่างมาตรฐาน โดยมอบหมายให้กรมศิลปากร และกรมโฆษณาการดำเนินการ ผลของการดำเนินการในแต่ละด้านประกอบด้วย บทร้องประพันธ์ขึ้นใหม่ โดยจ่มั่นมานิตยัณเรศ และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เนื้อหาสาระสำคัญเป็นการบรรยายสถานการณ์บ้านเมืองในเวลานั้น การปลุกใจ และสอดแทรกแนวคิด แนวปฏิบัติไทยนิยม การสร้างชาติ นอกจากนี้มีข้อกำหนดหน้าที่เพื่อการปฏิบัติตนของผู้ชาย ผู้หญิง เช่น ผู้ชายเป็นทหาร รับใช้ชาติ ผู้หญิงเป็นฝ่ายสนับสนุนผู้ชาย เป็นสัญลักษณ์แห่งความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ รวมทั้งการแสดงนาฏศิลป์ในฐานะเครื่องมือแสดงอารยธรรมของประเทศ ด้านเพลงประกอบบทร้อง บรรจุโดยครูมนตรี ตราโมท และครูเอื้อ สุนทรสนาน ทำให้ดนตรีสามารถบรรเลงได้ทั้งไทย และสากล ด้านเครื่องแต่งกาย ปฏิบัติตามแบบสากลนิยม เช่น ผู้หญิงสวมเสื้อ นุ่งผ้าถุง สวมรองเท้า ผู้ชายสวมเสื้อเชิ้ต สูท กางเกง และรองเท้า ด้านท่ารำ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ กรมศิลปากร คือ หม่อมครูต่วน (คุณลักษณะ ภัทรนาวิก) คุณครูมัลลี คงประภัทร์ คุณครูลมูล ยมะคุปต์ คุณครูผัน โมรากุล และคุณหญิงจิตรา ทองแถม ณ อยุธยา เป็นผู้ออกแบบท่า การออกแบบการแสดงเป็นการผสมผสานนาฏกรรมมากกว่าหนึ่งจารีต โดยใช้นาฏกรรมไทยเป็นหลักในการสร้างสรรค์ ด้านท่ารำเลือกท่ารำมาจากแม่ท่าในกลอนตำรารำ หรือที่รู้จักกัน คือ “รำแม่บทใหญ่” ในเรื่องสุริยคุปต์ บทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งรำแม่บทใหญ่นี้ได้รับการพัฒนามาจากแม่บทนางนารายณ์ หรือ แม่บทเล็ก พระราชนิพนธ์บทเบิกโรง เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนาททุก ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์ไทย การจัดองค์ประกอบของท่า และการเคลื่อนไหวในการแสดง ผสมผสานระหว่างการเข้าพระเข้านางของนาฏศิลป์ไทย ที่มีอยู่เดิม และการแสดงลีลาศ โดยมีหลักสำคัญ คือ ขนบธรรมเนียมปฏิบัติของไทยระหว่างชายหญิง คือ การรักษาวลสงวนตัว ดังนั้นท่ารำแม้จะเป็นการเกี่ยวพาราสีจะไม่มีส่วนใดของร่างกายสัมผัสกัน การไหว้ก่อนเริ่มการแสดง เป็นการทักทาย เชื้อเชิญ และแสดงความเคารพระหว่างกัน การเคลื่อนที่มี 5 รูปแบบ คือ

1. การเดินตามกันคู่ซ้อนกันหญิงชายเป็นวงใหญ่
2. การเดินควงคู่ของตนเอง
3. การเดินตามวง
- โดยผู้หญิงเดินถอยหลัง ผู้ชายเดินขึ้นหน้า สลับซ้ายขวา
4. การเดินตามวงสลับซ้ายขวา โดยที่หน้าหญิงชายรับกัน
5. การเดินหันตัวด้านข้างตามวง หญิงชายสลับซ้ายขวา เพื่อแสดงให้เห็นการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง สำหรับการเดินเป็นการเดินเวียนซ้ายเมื่อมองจากผู้ชม แต่เป็นการเวียนขวาสำหรับผู้แสดงเอง ซึ่งเป็นไปตามหลักการเดินเวียนทิศมงคล หรือ ทักษิณาวัตร คณะทำงานเลือกศิลปินจากกรมศิลปากรที่ได้รับความนิยมในเวลานั้น เป็นแบบอย่างในการเผยแพร่ คือ อาคม สายาคม จำนง พรพิสุทธ์ อริยฤทธิ์ ยงศรี สุวรรณิ ชลานุเคราะห์ ศิริวัฒน์ ดิษยนันท์ และสุนันทา บุญเกตุ แนวทางการเผยแพร่ เช่น การถ่ายภาพนิ่ง การทำหนังสือร่าง โดยกรมศิลปากร การถ่ายทอดแก่ข้าราชการ และประชาชน รวมถึงการบรรจุหลักสูตรในการเรียนการสอนในปัจจุบัน ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ การสืบทอดวัฒนธรรมไทยได้แก่ ด้านการแต่งกายแบบไทยสากล (สากลนิยม)

เพลงไทยสากล การรับราชการทหารของชายไทย มารยาทไทย การประกวดร่วรงมาตรฐาน การจัดแสดงนาฏศิลป์ไทย การปลูกฝังความรักชาติ ความเป็นชาตินิยม สอดคล้องกับการแสดงตัวตน และการสร้างภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และท่านผู้หู่ญละเอียด พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของการสร้างสรรค์ และการพัฒนาร่วรงมาตรฐาน (มณิศา วคินารมณ, 2561) เมื่อพิจารณาร่วรงมาตรฐานในฐานะเครื่องมือสื่อสารของผู้นำ พบว่า ร่วรงมาตรฐานเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการโน้มน้าวจิตใจที่มีประสิทธิภาพ หรือ การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสังคมอย่างแนบเนียน ผลกระทบที่เกิดขึ้นยังคงส่งผลมาจนปัจจุบัน (มณิศา วคินารมณ, 2561) ร่วรงมาตรฐานเป็นนโยบายแห่งรัฐที่แม้การปฏิวัติวัฒนธรรมจะสิ้นสุดลงเช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สหพันธ์รัสเซีย และประเทศเยอรมัน เป็นต้น (สุพล วิรุฬห์รักษ์, 2543) แต่ร่วรงมาตรฐานกลับไม่สูญสลาย หรือ ถูกล้มล้างจากผู้นำใหม่ นอกจากนี้ ยังคงได้รับการสืบทอดในหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย การจัดแสดงต้อนรับแขกผู้มาเยือน การเผยแพร่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม รวมทั้งการจัดการประกวดเพื่อแสดงความสามารถของนักเรียน และครูนาฏศิลป์ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ทำให้การปลูกฝังแนวคิด แนวปฏิบัติดังกล่าวมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง และดำรงอยู่ในสังคมไทยต่อไป

ร่วรงมาตรฐาน เป็นตัวอย่างของนาฏกรรมที่เป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสังคม โดยใช้การโน้มน้าว ชักจูงผู้ชมให้ปฏิบัติตามอย่างแนบเนียนตามหลักจิตวิทยา ปลูกฝังค่านิยม อุดมการณ์ โดยการกำหนดให้ปฏิบัติเป็นกิจวัตร นำไปสู่ประเพณีของสังคม ปัจจุบันการใช้นาฏกรรมในฐานะเครื่องมือแสดงอิทธิพลทางวัฒนธรรมปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งสามารถสร้างกระแสในการประชาสัมพันธ์ การสร้างความเป็นชาติและการกระตุ้นเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตาม กระแสนิยมจะดำรงอยู่สืบต่อไปได้ หากปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นกิจวัตร และเป็นประเพณีของสังคม

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2505). ร่วรง. กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2521). *กฎหมายตราสามดวง*. กรมศิลปากร.

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมศิลปากร. (2559, 22 สิงหาคม). *การนำเสนอบทความ ชุดร่วรงมาตรฐาน*.

Facebook. [https://m.facebook.com/prfinearts/photos/a.1122295887837854/](https://m.facebook.com/prfinearts/photos/a.1122295887837854/1122304434503666/?type=3&_rdr)

1122304434503666/?type=3&_rdr

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2497). *ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4: ประกาศว่าด้วยละครผู้หู่ญ*

แลเรื่องหมอเรื่องช่าง. <https://vajirayana.org/ประชุมประกาศรัชกาลที่-๔-ภาค-๒/๕๘->

ประกาศว่าด้วยละครผู้หู่ญ แลเรื่องหมอเรื่องช่าง

จิรวาสส์ ปันยารชุน. (2535). *ท่านผู้หู่ญละเอียด พิบูลสงคราม*. ด่านสุทธา.

ชาญ อังคุโชติ. (2540). *จอมพล ป. พิบูลสงคราม : ครบรอบศตวรรษ 14 กรกฎาคม 2540*. มูลนิธิจอมพล ป.

พิบูลสงคราม และท่านผู้หู่ญละเอียด พิบูลสงคราม.

ชำนาญ จันทร์เรือง. (2564, 27 ตุลาคม). *ซอฟต์แวร์เวอร์ คืออะไร*. กรุงเทพธุรกิจ.

<https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/968174>

- ตำราราชานุกาพย์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2479). ตำราพ็อนรำ ฉบับเรียบเรียงในหอพระสมุดวชิรญาณ
สำหรับพระนคร. <http://164.115.27.97/digital/items/show/7441>
- เต้นรำ ลีลาศ Social Dance. (2558, 18 กรกฎาคม). ลีลาศ 10 จังหวัดตามมาตรฐานสากล. Facebook.
<https://th-th.facebook.com/614293788586655/photos/1150685514947477>
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 เล่ม 1. ครุสภา.
ไทยรัฐฉบับพิมพ์. (2561, 10 พฤศจิกายน). โชนพิเภกสวามีภักดี รอดตายเพราะคุณแม่. ไทยรัฐออนไลน์.
<https://www.thairath.co.th/news/local/1416576>
- ธนิธ อยู่โพธิ์. (2531). ศิลปะคอนรำหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรมศิลปากร.
- ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. (2563, 24 สิงหาคม). เลือดสุพรรณ: ปลุกใจผู้หญิงไทยให้รักชาติและลูกรบ.
ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/history/article_7167
- นิตราษฎร์ บุญโย. (2565, 19 เมษายน). soft power ของไทย? ความหมาย ความจริงและความฝัน.
กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/999871>
- นรินทรเทวี, กรมหลวง และ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2526). จดหมายเหตุความทรงจำ
ของกรมหลวงนรินทรเทวี (พ.ศ. 2310-2381) และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม มติชนสุดสัปดาห์. (2565, 1 มีนาคม). “บทละครพูด” พระราชานิพนธ์รัชกาลที่ 6
เครื่องมือที่ทรงใช้สื่อสารกับสาธารณะ. https://www.silpa-mag.com/history/article_41565
- ปราชญ์ เครือทอง. (2563, 11 ธันวาคม). “ร่าง” อาวุธของจอมพล ป. ที่ใช้รับมือญี่ปุ่น สู่ภาคปฏิบัติ
ยุทธการครั้งวันมกราคม? ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/culture/article_31303
- มณีนว วศินารมณ. (2557). รายงานวิจัย เรื่อง ละครรำรัชกาลที่ 7 และการสืบทอด. สถาบันพระปกเกล้า.
- มณีนว วศินารมณ. (2561). นาฏกรรมไทยกับนโยบายการปกครอง พ.ศ. 2468-2516. [วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขศึกษบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual
Repository (CUIR). <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/73158>
- มณีนว วศินารมณ. (2565). แผนภูมิการสร้างสรรคและการเผยแพร่ร่างมาตรฐาน ฉบับจอมพล ป.
พิบูลสงคราม. [เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัฐนิยม. (2485). ยัมศรี.
- โรม บุนนาค. (2559, 3 กุมภาพันธ์). ร.๖ ทรงวินิจฉัย “ท้าวแสนปม” เรื่องปาฏิหาริย์เหลือเชื่อ ชื่นความ
จริงที่เป็นไปได้ไว้!!! ผู้จัดการออนไลน์. <https://m.mgonline.com/online/section/detail/9590000012001>
- วิจิตรวาทการ, หลวง. (2506). นาฏศิลป์. พระจันทร์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี. (2559, 17 มิถุนายน). รำโทน. https://www.m-culture.go.th/lopbur/ewt_news.php?nid=436&filename=index
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2559, 20 มิถุนายน). สุจิตต์ วงษ์เทศ : คำพิพากษาจากอำนาจทางวัฒนธรรมไทย.
มติชนออนไลน์. https://www.matichon.co.th/education/news_181972

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. ห้องภาพสุวรรณ.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2549). *นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 9*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัษฎา อาทรไพบ. (2565, 10 มกราคม). งามแสงเดือน จากยุค จอมพล ป.สู่สมัย พลเอกประยุทธ์. มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_507473

AJAN THUS. (ม.ป.ป.). *ใบความรู้เรื่อง ราโชน*. <https://mobile.sites.google.com/site/ajanthus/ra-thon>